

**KARA AHMED PAŞA
KÜLLİYESİ**

(bk. AHMED PAŞA KÜLLİYESİ).

KARA DÂVUD

Muhammed b. Süleyman el-Cezûlî'nin
Delâ'ilü'l-hayrât adlı
salavat mecmuası üzerine yapılmış
en meşhur Türkçe şerh.

Asıl adı *Tevfiku muvaffıkı'l-hayrât fî izâhi meâni Delâil-i'l-hayrât* (*Tevfiku muvaffıkı'l-hayrât li-neyl-i'l-berekât fî hid-meti menbai's-saâdât şerhu Delâil-i'l-hayrât*) olan eserin müellifi, Kanûnî Sultan Süleyman devri müderrislerinden Kara Dâvud İzmitî'nin (948/1541) neslinden geldiği tahmin edilen Karadâvudzâde Mehmed Efendi'dir (ö. 1170/1756). Mehmed Efendi'nin hayatı hakkında bilgi yoktur. Kitap, Bursalı Mehmed Tâhir tarafından yanlışlıkla Kara Dâvud İzmitî'ye nisbet edilmiştir.

Mehmed Efendi eserinde alışlagelen şerh yöntemini takip etmemiş, salavat ve duaların nakledilmesi sırasında değişik konulara geçmiş, bunları birbirinden farklı kıssa ve tasavvufî menkıbelerle zenginleştirmiştir. Bundan dolayı eserin hacmi genişlemiş, şerh olma niteliğini aşarak telif mahiyetini almış, ahlâk ve siyer konularını işleyen bir mev'iza kitabı halini almıştır. Kitabı bir girişten sonra sekiz bölüme (hizib) ayırmak mümkündür. Girişte Cezûlî'nin eserini yazmasına vesile olan menkıbeler anlatılır. Birinci bölümde Hz. Peygamber'e salavat getirmenin fazileti, ebeveyni, doğumu, isimleri, isrâ ve mi'râci, arş, kürsî ve yedi gök tabakası, âlemlerin sayışı meselesi ve İblîs hakkındaki hikâyeler gibi konulara yer verilir. İkinci bölüm ehl-i abânın sayısı ve Resûl-i Ekrem'in hissî mucizeleriyle ilgilidir. Üçüncü bölümde mukarrebîn ve hamele-i arş, cennet ehlinin ziyafet günleri, kevser, Resûlullah'ın hicreti, ayın yarılması (inşikâku'l-kamer) olayı ve Ebû Eyyûb el-Ensârî kıssası zikredilir. Dördüncü bölüm yahu-di âlimlerine dair bazı menkıbeler, çocukların yaptıkları amellerin sevabının ebeveynlerine ulaşması ve namazın keyfiyeti gibi hususlarla ilgilidir. Beşinci bölümde Hızır ve İlyâs kıssaları, meleklerin tesbihi ve cuma namazının fazileti konularına temas edilir. Altıncı bölümde Hz. Mûsâ'ya Resûlullah'a salavat getirmesinin emredilmesi, mîsak, Âdem'den İsâ'ya kadar

geçen peygamberlere ait menkıbeler ve Kur'an âyetlerinin sayısı gibi meseleler üzerinde durulur. Yedinci bölümde bazı zikir metinlerini ve âyetleri okumanın fazileti, müminlerin meleklerden üstün konumda bulunuşu, nübüvvetin vehbî oluşu, hûrîler, Cebrâil'in Peygamber'e geliş sayısı, Resûl-i Ekrem'in amcası Ebû Tâlib'le yaptığı Şam yolculuğu, Hz. Süleyman'ın kuşların zikrinden haber vermesi vb. konulardan bahsedilir. Sekizinci bölümde fakirliğin övünç vesilesi olduğunu belirten ve sûfilerce Hz. Peygamber'e atfedilen rivayetin mevzû oluşu, te'vil ve tefsirin açıklanması, ism-i a'zam duası, kalbin salâh ve fesadı üzerinde durulur. Firavun ve İblîs'le ilgili hikâyelere yer verilir. Eser Cezûlî'den nakledilen uzunca bir duanın tefsiriyle sona erer.

Kitabın en önemli özelliği, tasvirlerde ve menkıbelerle dolu anlatımlarda halkın duygularına ve hayal dünyasına hitap edecek bir üslûbun kullanılmasıdır. Bundan dolayı eser halk arasında çok rağbet görmüştür. Müellif konuları işlerken zayıf, uydurma ve İsrâiliyat türü rivayetlere başvurmuştur. Meselâ ruhen mi bedenlen mi vuku bulduğu tartışmalı olan mi'rac olayının bedenlen vuku bulduğu kabul edilmekle birlikte mi'rac hayal ürünü birçok unsurla desteklenmiş ve bunlar Resûl-i Ekrem'e izâfe edilmiştir. Bu arada yapılan tasvirler arasında Peygamber'in başına nurdan kavuk giydirildiği, Hz. Âdem'in yaratılmasından sekiz bin yıl önce Rıdvân tarafından sarılmış olan bu kavuğun kırk bin gözü ve her gözünde "Muhammed Allah'ın resulüdür, nebîsidir, habîbidir, halîlidir" şeklinde dört satırın yazılı olduğu vb. rivayetlere eserde sıkça rastlanır (*Tevfiku muvaffıkı'l-hayrât*, s. 182). Bu tür mübalağalı ifadeler ve abartılmış sayılara dayanan tasvirler yer verilen *Kara Dâvud*, halk eserleri arasında sağlam rivayetleri en az kullanan bir kitap niteliğine bürünmüştür.

Araştırmalar, yaygın biçimde okunan eserler arasında yer alan *Kara Dâvud*'un geleneksel yaşayış tarzını devam ettirmekte olan çevrelerde bugün hâlâ okunduğunu ortaya koymuştur (Günay, s. 252). 1254-1330 (1838-1912) yılları arasında on beş baskısı yapılan eserin Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi Yordam 2001 bilgisayar kütüphane kayıtlarında, İstanbul ve Anadolu'daki kütüphanelerde mevcut altmışı daki civarında nüshası tesbit edilmiştir (meselâ bk. Süleymaniye Ktp., Kılıç Ali Paşa, nr. 218, Ha-

midîye, nr. 323, Serez, nr. 1770; Tire İlçe Halk Ktp., Necip Paşa, nr. 113). *Kara Dâvud*'u, Mehmet Faruk Görtuna *Şerh-i Delâil-i Hayrât* (I-III, İstanbul 1971) ve Abdülkadir Akççek *Delâil-i Hayrât Şerhi Kara Davud* (İstanbul 1975) adıyla sadeleştirerek yayımlamıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Kara Dâvud. *Tevfiku muvaffıkı'l-hayrât*, İstanbul 1266, s. 182; *Keşfü'z-zunûn*, I, 759; *Osmanlı Müellifleri*, I, 399; *İzâhu'l-meknûn*, I, 340; *Hedyyetü'l-'ârifin*, II, 331; Karatay, *Türkçe Basmalar*, I, 542; Özege, *Katalog*, IV, 1645; Ünver Günay, *Erzurum ve Çevre Köylerinde Dinî Hayat*, İstanbul 1999, s. 227, 252; Hatice Kelpetin, *Yaygın İslâm Anlayışı: Klasik Dönem Osmanlı Gelenegi* (doktora tezi, 2000), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 13-25.

HATİCE KELPETİN ARPAGUŞ

KARA DÂVUD İZMİTİ

(ö. 948/1541)

Karadâvudzâdeler
diye bilinen ulemâ ailesinin
ilk temsilcisi.

İzmit'te doğdu, Kara Dâvud diye tanındı. Babasının adı Kemal'dir. Tahsilini Molla Lutfi, Hacıhasanzâde Efendi, Müeyyedzâde Abdurrahman Efendi gibi âlimlerin yanında tamamladı. Bursa Kaplıca, Trabzon, Edirne Üç Şerefeli ve Sahn-ı Semân medreselerinde müderrislik görevinde bulundu. 929'da (1522-23) Bursa kadılığına getirildi, ardından da bu görevinden azledilip emekliye sevk edildi. Uzun bir aradan sonra kadılık görevine tekrar döndüyse de bu defa kendi isteğiyle emekliye ayrıldı. 948 yılı Safer ayında (Haziran 1541) vefat etti ve Bursa'da Yıldırım civarında yaptırdığı mescidin hazinesine defnedildi.

Eserleri. 1. *Hâşiye 'alâ Şerhi Me'tâli'i'l-envâr*. Mantiğa dair olan kitap, Sirâceddin el-Urmevî'nin *Me'tâli'u'l-envâr* adlı eserine Şemseddin Mahmûd b. Abdurrahman el-İsfahânî tarafından yazılan şerhin hâşiyesidir. Kara Dâvud'un bu eserine Birgili Kara Halil ve Yûsufefendîzâde hâşiye yazmışlardır (Köprülü Ktp., Mehmed Âsım, nr. 290, 291). 2. *Hâşiye 'alâ Hâşiyeti Küçük (Küçük) 'alâ Tahri'ri'l-kavâ'id-i'l-mantıkîyye* (*Hâşiye 'alâ Şerhi's-Şemsîyye*). Ali b. Ömer el-Kâtibî'nin *eş-Şemsîyye*'sine Kutbüddin er-Râzî'nin yazdığı şerhe Seyyid Şerif el-Cürânî'nin yaptığı hâşiyenin hâşiyesidir (İstanbul 1285). Kâtib Çelebi, bu hâşiyenin Tef-tâzânî'nin öğrencisi Molla Kara Dâvud

adındaki başka bir müellife ait olduğunu belirtir (*Keşfü'z-zunûn*, II, 1063). Aynı şekilde *Osmanlı Müellifleri* ile bazı kütüphane kayıtlarında (Süleymaniye Ktp., Denizli, nr. 266, Fâtih, nr. 3270; Hacı Selim Ağa Ktp., Aziz Mahmud Hüdâyî, nr. 1535; Beyazıt Devlet Ktp., Bayezid, nr. 4379) Dâvûd b. Kemâl'e izâfe edilen *Hâşiye 'ale't-Taşavvurât* ile *Hâşiye 'ale't-Taşdikât*'ın da Molla Kara Dâvud'a ait olması muhtemeldir. 3. *Şerhu'l-Menâr*. Ebû'l-Berekât en-Neseffî'nin usûl-i fıkha dair *Menârü'l-envâr* adlı eserine yapmış bir şerhtir. Kaynaklarda zikredilmeyen eserin bir nüshası Köprülü Kütüphanesi'nde mevcuttur (Mehmed Âsım, nr. 58). 4. *Hâşiye 'alâ Hâşiyeti'l-Cürcânî 'alâ Me'tâli'l-enzâr*. Yine kaynaklarda geçmemekle birlikte yazma nüshasında Kara Dâvud b. Kemâl'e nisbet edilen eser (Süleymaniye Ktp., Şehid Ali Paşa, nr. 1624), Kâdî Beyzâvî'ye ait *Tavâli-ü'l-envâr*'a Mahmûd b. Abdurrahman el-İsfahânî tarafından yapılan *Me'tâli-ü'l-enzâr* adlı şerhe Seyyid Şerîf el-Cürcânî'nin yazdığı hâşiyenin hâşiyesidir. *Osmanlı Müellifleri* ile bazı kütüphane kayıtlarında *Ma'lûmât* (Antalya İl Halk Ktp., Tekeli, nr. 872), yine *Osmanlı Müellifleri*'nde *Şerhu Kaşidet-i'n-nûniyye*, *Telhîşu Takrîr-i-kavânin*, *Hâşiye 'ale't-Tehzib* adlı eserler Kara Dâvud'a nisbet edilmişse de bunların Dâvud-i Karsî'ye ait olması kuvvetle muhtemeldir (bk. DÂVUD-I KARSÎ).

Kara Dâvud'un soyu kendisinden sonra Karadâvudzâdeler adıyla devam etmiştir. Mustafa Efendi, Süleyman Çelebi ve Alâeddin Ali Efendi onun oğullarıdır. Süleyman Çelebi'nin oğlu Abdülvâhid Vâhidî, Mustafa Efendi'nin oğlu Mehmed Efendi ve Mehmed Efendi'nin oğlu Kemal Efendi gibi isimler de ulemâdandır. *Delâ'ilü'l-hayrât* şârihi Karadâvudzâde Mehmed Efendi'nin de bu aileye mensup olduğu tahmin edilmektedir.

Mustafa Efendi (ö. 975/1567) ilk eğitimi babasından almış, daha sonra Mâlûl Emîr Efendi, Merhaba Efendi, Mîrim Köse, Câmîd Efendi gibi âlimlerin öğrencisi olmuştur. Mustafa Efendi de müderrislik ve kadılık görevlerinde bulunmuş, Bursa Çendik Bey, Yenişehir Süleyman Paşa, İstanbul Kasım Paşa, Gahriye, Haseki, Sahn-ı Semân ve Yavuz Selim medreselerinde müderrislik yapmıştır. Ayrıca Medine kadılığına tayin edilmiş, hac vazifesini ifa ederken ölmüş ve Cennetü'l-bakî'da defnedilmiştir.

Mehmed Efendi (ö. 1031/1622) Bursa Murad Paşa, Yıldırım Bayezid, İstanbul Hasan Paşa, Mahmud Paşa, Şah Sultan, Vefa Hankah, Sahn-ı Semân, Haseki ve Süleymaniye medreselerinde müderrislik yapmış, Süleymaniye Dârülhadis Medresesi müderrisliğine geldikten sonra Şam kadılığına, ardından da Mekke kadılığına tayin edilmiştir. Mehmed Efendi'nin ölümü için Kâtib Çelebi ve Brockelmann 1017 (1608) tarihini vermişlerse de (*Keşfü'z-zunûn*, II, 1308; Brockelmann, *GAL Suppl.*, II, 235) yaptığı görevler göz önüne alındığı takdirde Atâî ve Bağdatlı İsmâil Paşa'nın verdiği 1031 (1622) yılının daha isabetli olduğu anlaşılır (*Zeyli Şekâik*, s. 640; *Hediiyetü'l-ârifin*, II, 272-273). Mehmed Efendi'nin bilinen eserleri şunlardır: 1. *ed-Dürü'l-lakîti fi ağılâtı'l-Kâmûsü'l-muhtî*. Firûzâbâdî'ye ait *el-Kâmûsü'l-muhtî*'te Cevherî'nin eş-Şihâh'ına yapılan atıflardaki hataları ele alan eser Mustafa Kılıçlı tarafından neşredilmiştir (Erzurum 1990). 2. *Nihâyetü'l-mübtehi'z fi şerhi Kifâyeti'l-müte-haffiz*. Ebû Abdullah Şehâbeddin Muhammed b. Ahmed el-Huveyyî'ye ait lugata dair *Kifâyetü'l-müte-haffiz* adlı eserin şerhidir (*Keşfü'z-zunûn*, II, 1500; *Hediiyetü'l-ârifin*, II, 272-273). Mehmed Efendi'nin ayrıca mantıkla ilgili bir eseri olduğu kaydedilmektedir (Atâî, s. 640; *Sicill-i Osmânî*, IV, 148).

Abdülvâhid Vâhidî, Kanûnî Sultan Süleyman devri şairlerindendir. Medrese tahsilinden sonra Zeyniyye tarikatına girmiş, muhtemelen 985 (1577) yılında genç yaşta vefat etmiş, dedesi Dâvud b. Kemâl'in yaptırdığı mescidin hazîresine babası Süleyman Çelebi'nin yanına defnedilmiştir (Baldırzâde Mehmed Efendi, s. 205). *Menâkıb-ı Hoca-i Cihân*'ın müellifi Vâhidî'nin eserleri kendisine nisbet edilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

[Kara] Dâvudzâde Mehmed Efendi, *ed-Dürü'l-lakîti fi ağılâtı'l-Kâmûsü'l-muhtî* (nşr. Mustafa Kılıçlı), Erzurum 1990, neşreden giriş, s. 1-5; Taşköprizâde, eş-Şekâ'ik, s. 239-240; Mecdî, *Şekâik Tercümesi*, s. 400-401; Atâî, *Zeyli Şekâik*, s. 118-119, 640; Baldırzâde Mehmed Efendi, *Rauza-i Evliyâ* (haz. Mefail Hızlı – Murat Yurtsever), Bursa 2000, s. 178, 205; *Keşfü'z-zunûn*, II, 1063, 1308, 1500, 1717; Belifî, *Güldeste*, Bursa 1287, s. 293-295; *Sicill-i Osmânî*, II, 324; IV, 148, 598, 701; *Osmanlı Müellifleri*, I, 399; II, 475; Serkis, *Mu'cem*, II, 1506; Brockelman, *GAL*, I, 612; *Suppl.*, I, 845; II, 235; *Hediiyetü'l-ârifin*, I, 361; II, 272-273; *TÜYATOK*, 07/IV, s. 56, nr. 2777.

HATİCE KELPETİN ARPAGUŞ

KARA FAZLÎ

(ö. 971/1564)

Gül ü Bülbül adlı mesnevisiyle
tanınan divan şairi.

İstanbul'da doğdu. Asıl adı Mehmed'dir. İstanbullu bir saracın oğludur. Fazlî, mahlası olup esmer oluşundan dolayı Kara Fazlî diye anılmıştır. Bazı kaynaklarda isminin Ali olduğu bildirilmektedir (meselâ bk. *Keşfü'z-zunûn*, II, 1506). İlk öğreniminden sonra Arapça ve Üsküplü Riyâzî'den Farsça öğrendi. Bu arada şiire ilgi duyarak zamanın şairlerinin bir mektep kabul ettikleri Zâtî'nin Beyazıt Camii avlusundaki dükkânına devam edip onun talebeleri arasında yer aldı. Zâhirî ilimlerle uğraşırken hocası Üsküplü Riyâzî'nin de etkisiyle tasavvufa meylederek Halvetiyye tarikatının Gülşenîyye kolu şeyhlerinden Hasan Zarîfî Efendi'ye intisap etti.

Şehzade Mehmed'in sünnet düğününde Zâtî tarafından Kanûnî Sultan Süleyman'a takdim edilen Fazlî yazdığı bir kasideyi sultana sunmuştur (936/1530). Bu hadise o zamana kadar sıkıntı içinde yaşayan şair için bir dönüm noktası olmuş ve Şehzade Mehmed'in Manisa sancak beyliği sırasında divan kâtipliğine getirilmiş, onun ölümü üzerine de (950/1543) ünlü mersiyesini yazmıştır. Daha sonra Şehzade Mustafa'nın divan kâtipliğini yapan Fazlî, onun öldürülmesinin (26 Şevval 960 / 6 Ekim 1553) ardından Şehzade Selim'in divan kâtibi olmuş (969/1562), bu arada Şehzade Mustafa için de bir mersiye kaleme almıştır. Son yıllarında, Selim ile Bayezid arasındaki anlaşmazlıkta Bayezid İran'a sığınınca onun İran'dan talep edilmesiyle alâkalı yazışmaları yürütmüş-

Kara Fazlî'nin *Gül ü Bülbül* adlı mesnevisinin 2. sayfasından bir detay (Süleymaniye Ktp., Râsîd Efendi, nr. 1086)

